

varirali na razne načine. Pisalo se da su Turci gušili ime Srbin "čije je samo priznanje zasluživalo vešala" (Aleksijević, 1878); da nisu priznavali srpsku narodnost već je "kitili" najcrnijim nadimkom, "nadimkom nečastivnika, otpadnika i večitog buntovnika" jer ime Srbin "u očima prostog Turčina označava razbojnika i večitog buntovnika" (Veselinović, 1888); da je srpsko ime kod Turaka bilo omrznuo jer je predstavljalo "narod i pojedince, koji za čast, za slobodu i vjeru rado umiru i žive samo za ono što čovjeka pravi čovjekom," pa su Turci "svaku stopu osvojene zemlje zalivali obilato svojom divljačkom krvlju" (Oraovac, 1913); da je ime Srbin značilo "ne samo buntovnik, nego demon turstva" (Stepanović, 1913); da su početkom 19. veka "Srbi smatrani kao buntovnici, tako da su im i ime Turci mrzeli; prirodno je da se i samo stanovništvo Makedonije od njega klonilo i uzimalo ime bliskoga, ali u to vreme mirnoga slovenskoga naroda" (Belić, 1913); da su se Turci "bojali Srba" i da "nisu nigde hteli da čuju za srpsko ime, dok su, međutim, prave Bugare smatrali za svoju mirnu raju" (Stanković, 1915); da za Turke "reč Srbin beše isto što i buntovnik" (Nešić, 1919); da je ime Srbin "postalo kod Turaka vrlo omrznuo i sinonim sa rečima "odmetnik" i "neprijatelj" usled dugotrajnog otpora" (Erdeljanović, 1925); da se bugarsko ime u Makedoniji lako širilo zato što je srpsko ime bilo "kompromitujuće pred Turcima" (Cvijić, 1906); da je "srpsko ime postalo za Turke ime buntovnika i krvnika" (Grujić, 1921).

Sa druge strane, njihova "mržnja na Srbe i sve što je srpsko" proizvela je mržnju Srba koji su ih uvek smatrali "vekovnim neprijateljima".

Karakteristično je da su, i pored opšte upotrebe sintagme "vekovni neprijatelj", savremeni autori mnogo skloniji da negiraju bilo kakav pozitivan uticaj koji su Turci mogli ostaviti od onih starijih, koji su neretko i takav uticaj primećivali. Poslednjih godina beleženo je da nema osnova da se ulepšava "mračna slika" o položaju srpskog naroda pod Turcima jer je njihov uticaj bio "apsolutno negativan" (Bogdanović, 1985), pominju se "neverni Agarjani", "zli Agarjani", Turci koji "ništa nisu radili slučajno" i u čijoj su se zajedničkoj svesti stvarale "najpaklenije namisli". Opisivani su kao "istinski, veoma smišljeni osvajači" sa namerom da srpski narod potpuno "obezglave", sa razvijenim sistemom potčinjavanja naroda "primenom raznih vidova genocida", pri čemu je za Srbe smišljena "paklena mera" da se "uništenjem njihovog plemstva i uticanjem na njihove tradicije odvoje od svog bića i zatim puste u život kao beslovesna masa od koje se može stvoriti drukčija ljudska vrsta" (Samardžić, 1989). Ili, da su u odnosu na Srbe "pustili Tatare i Arbanase da krvave ruke, i jedva su ih uspjeli zaustaviti onda kad je Porta odlučila da pomiluje raju kako zemlja ne bi sasvim opustela" (N. Samardžić, 1990), da je "slika Turčina kao notornog zločinca, utisnuta duboko u svest i osećajni svet srpskog naroda" (Tadić, 1992), da su "turski uticaji modelirali slovensku (srpsku) emocionalnost utoliko što su joj povremeno dodavali agresivnost, tačnije afekat i strast, ali je nisu ugušili" (Marić, 1997).

Očigledno, osim osavremenjavanja turskih zločina zbog »puštanja« Albanaca »na Srbe« i prekida "nacionalnog" razvoja u srednjem veku, danas se gotovo ne ulazi u tursku "karakterologiju". Pre sto godina, međutim, autori su, poznajući bliže Turke, verovali da su upoznali njihovu "prirodu", pa su se detaljnije upuštali u opis njihovih "osobina". Već je Živojin Žujović pisao o Turcima kao o "divljim, plahovitim i fanatičnim Azijatima" koji moraju da budu varvari ako hoće da ostanu dosledni svojoj veri, pa je njihovo varvarstvo "stvar potpuno zakonita. Turčin se nikada ne pravi da je humanist, on čak nema ni pojam o humanosti, niti uopšte sme da ga ima. To je gordi janičarski duh koji se gnuša podlih civilizovanih okolišenja" (Žujović, 1864). Vladimir Jovanović je pišući o "varvarskom osvajaču", "azijatskom zulumčaru", verovao da "nema toga zla, što ga istorija u čoveku poznaje a da ga zlumčarska sila neprijatelja Srbskog u sebi neskriva". Nabrajao je osobine kao što su samozivost, gramženje, život o trošku drugoga, strast koja napada na tuđe pravo, grabež i otimanje dobara, nepošteno i nečovečno postupanje sa slabijim, tiranstvo, zlobu, pakost, lukavstvo, laž, "sve mane i svi poroci što ruše društveni život, sve je to u licu azijatskog varvarina širilo svoje gospodarstvo nad glavom robujućeg Srbina" (Jovanović, 1870). I Milojević je pisao o "divljim aziskim čordama", o "divljem fanatizmu azijskih nadskotova" koji su sve "utamanili" (Milojević, 1872), o "lukavoj zmijskoj ruci lukavih sitnih i džebavih aziata Osmanlija", o "gadosti i nečistoti, koja je svojina Osmanske rase" (Milojević, 1871), a Spiridon Gopčević je pisao o "gadnome običaju (pederastija) kojem je "odano najmanje 99 procenata svih Osmanlija i množina otpadnika" (Gopčević, 1890).

Početkom veka uglavnom je vladala ovakva slika, pa je i Stojan Novaković, opisujući tursko dete koje je na njihova kola bacilo kamen, komentarisao da "nejaka ruka nije mogla da dopre do naših glava kako joj je, valjda, mržnja rase i vere namenjivala" (Novaković, 1906). Smatrani su nekulturnim narodom pod čijom vlašću srpski narod nije mogao da se pomiri sa "neprirodnim zakonom da se, kao više kulturni, mnogobrojniji i visoko svestan svoje narodnosti, potčini grubom verskom fanatizmu osvajača", a "siromah Turčin radije će biti amalin no što će raditi zemlju" (Nušić, 1903). Pisalo se i o sledećim pojavama: o turskoj indolenciji; o tome kako su Bugare manje mrzeli od Srba, kako su "mrzeli sve što je srpsko" (Ivanić, 1908); o "mržnji turske rase" prema Srbima koja je veća nego prema drugim balkanskim narodima jer su Srbi vekovima pokušavali da se oslobode (Hadži-Vasiljević, 1906); o Turcima i "Arnautima" koji su "poznati nasrtljivci na hrišćansko ženskinje pa ma kakvo ono bilo po lepoti" (Hadži-Vasiljević, 1913); o "dobro poznatom lukavstvu" Turaka (Hadži-Vasiljević, 19245); o "turskim i arnautskim zulumčarima" i nasuprot njima "hrišćanskim gorskim osvetnicima" (Hadži-Vasiljević, 1928); o Turcima koji su "najvećma tamanili i mrzeli srpski narod" jer se odupro na Kosovu i "zabo nož svoj u grudi turskoga cara" (Tomić, 1914); o sposobnosti za imitaciju koja je turska "bitna osobina" (Simić, 1918); o beogradskim Turcima koji su početkom 19. veka "bili slabo, ili nikako, plaćeni degenerici, bedna i gladna fukara, koja je još samo pred svetom držala na svoj prazni ponos"; o Turcima koji su bili neradnici, "gomila leventi, koji su provodili vek ili kao amali i poslušnici" ili su se "kao vojnici izležavali po garnizonima", ili "kao građani, dembelišući, protezali po mračnim, niskim i prljavim kafanama, srčući kafu, pušeci i lenjo i tromo trajuć dane", pa iako su se međusobno mrzeli, Srbi i Turci se nisu progonili, "ali uzajamno licemerstvo nije moglo prikriti pravo stanje stvari" (Đorđević, 1924). Osmanlije nisu uspele da iskorene "najčistije rasne